

บทที่ 4

วิเคราะห์การปล่อยชั่วคราวผู้ถูกกล่าวหาในระหว่างคดี กรณีข้ามอบตัวขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมของไทย

จากการที่ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้ต้องหาแล้วในบทที่ 2 และศึกษาเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในระบบสากลและในระบบกฎหมายของประเทศไทยในบทที่ 3 จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้ต้องหาที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในข้อหาไม่ร้ายแรงและเป็นกรณีที่ไม่ถูกควบคุมตัวในระบบกฎหมายไทยนั้น ยังได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่รัฐไม่เท่าเทียมกันอันส่งผลกระทบต่อระบบกระบวนการยุติธรรมของไทย ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือในชั้นพิจารณาคดีของศาล หรือมีผลกระทบต่อระบบงานราชทัณฑ์เป็นอย่างมาก

และในความเป็นจริงในปัจจุบันนี้ เมื่อผู้ต้องหาถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดและข้อกล่าวหาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปี กรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาข้ามอบตัวต่อพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคแรก ในชั้นพนักงานสอบสวนจะมีการแจ้งพฤติการณ์แห่งคดีที่ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้วจึงแจ้งข้อกล่าวหา และแจ้งสิทธิให้ทราบ และให้สาบานว่าจะมาพบตามกำหนดนัดแล้วปล่อยตัวไปโดยไม่มีการเรียกให้มีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันแต่อย่างใด และเมื่อถึงขั้นตอนสรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการพร้อมตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ในชั้นพิจารณาคดีของพนักงานอัยการก็จะไม่มีการเรียกให้มีประกัน หรือหลักประกันแต่อย่างใดเช่นกัน โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาทำบันทึกไว้และสาบานว่าจะมารายงานตัวตามกำหนดนัดแล้วปล่อยตัวไปเช่นเดียวกับการปฏิบัติของพนักงานสอบสวน แต่เมื่อพนักงานอัยการสั่งฟ้องคดีที่มีอัตราโทษไม่ร้ายแรงนี้ต่อศาลแล้ว ผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยมักจะได้รับการปฏิบัติในชั้นรับฟ้องของศาลในเรื่องการปล่อยชั่วคราวไม่เท่าเทียมกันและไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันไม่ว่าจะในกรุงเทพมหานคร หรือในส่วนภูมิภาคก็ตาม ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาเป็นอย่างมาก แม้จะมีกฎหมายสำคัญหลายฉบับให้ปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็ตาม แต่กฎหมายเหล่านั้นก็ยังไม่ชัดเจนเพียงพอที่จะวางมาตรฐานให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจ โดยมีมาตรฐานเดียวกันทั่วราชอาณาจักร ในคดีเล็กน้อยที่ผู้ถูกกล่าวหาข้ามอบตัวโดยมิได้ถูกจับกุม ซึ่งจะได้ออกพิจารณาเป็นลำดับไปพร้อมทั้งยกสถิติคดี

ที่ต้องควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาในระหว่างพิจารณาและการใช้ดุลพินิจลงโทษรอลงอาญาของศาลต่อไป

4.1 วิเคราะห์สิทธิของผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้ต้องหาที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราวในระหว่างพิจารณาคดีในคดีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมของไทย

การปล่อยชั่วคราวผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีในกรณี ที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเข้าพบพนักงานสอบสวนเพื่อต่อสู้คดีพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของตนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคแรกนั้น แม้ในปัจจุบันองค์กรรัฐในกระบวนการยุติธรรมแต่ละองค์กรจะมีระเบียบ และข้อบังคับให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราวตามความหนักเบาแห่งข้อหา แต่ผู้ปฏิบัติแต่ละองค์กรกลับใช้ดุลพินิจแตกต่างกันบนพื้นฐานของมุมมองด้วยทฤษฎีหมายต่างกัน ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้รับความยุติธรรมไม่เท่าเทียมกัน ทั้งๆ ที่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็มีบทบัญญัติไว้ให้องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมใช้ดุลพินิจได้หากว่าผู้กระทำความผิดไม่มีเหตุที่จะถูกควบคุมตัวไว้ในอำนาจรัฐ เพราะหากมีเหตุอันเป็นเหตุที่จะควบคุมตัวเสียแล้วเจ้าหน้าที่รัฐมีอาจใช้ดุลพินิจได้ ต้องมีการควบคุมตัวไว้เพื่อดำเนินการตามกฎหมายเท่านั้น

เหตุอันจำเป็นที่จะควบคุมตัวผู้กระทำความผิดนั้น ก็คือเหตุที่จะออกหมายจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 (2) หรือเหตุที่จะออกหมายขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 นั้นเอง ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นเหตุเดียวกัน อันมีทั้งเหตุหลักและเหตุรอง

เหตุหลักและเหตุรองดังกล่าวในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 (2) มีบทบัญญัติว่า “เหตุที่จะออกหมายจับได้มีดังต่อไปนี้

(1)

(2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น

ดังนั้น เมื่อผู้กระทำความผิดมาปรากฏต่อรัฐแล้วหากมีพฤติการณ์แสดงให้เห็นอันเข้าเหตุ 3 ประการ คือ (1) เชื่อว่าจะหลบหนี หรือ (2) จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน เช่น ไปข่มขู่พยาน ไปทำลายพยานหลักฐาน หรือ (3) จะไปก่ออันตรายประการอื่น เช่น ไปกระทำความผิดซ้ำ หรือไปกระทำให้เกิดอันตรายแก่สังคม ซึ่งเหตุทั้ง 3 ประการนี้เป็นเหตุหลัก (Primary) และเมื่อใดมีกรณีเหตุอันเป็นเหตุหลักแล้ว การเอาตัวไว้ในอำนาจรัฐย่อมมีความจำเป็นเสมอ และส่งผลต่อไปว่า

การปล่อยชั่วคราวรัฐจะกระทำมิได้¹ ต้องมีการควบคุมตัวไว้เพื่อดำเนินคดีแม้ว่าข้อหาความผิดนั้นจะมีอัตราโทษจำคุกเท่าไรก็ตาม เพราะอาจทำให้การดำเนินคดีไม่อาจเป็นไปได้โดยความเรียบร้อยและขัดขวางต่อการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดี แต่เมื่อใดก็ตามถ้าปรากฏว่ามีเหตุแห่งความร้ายแรงแห่งความผิด (Secondary) แล้วย่อมไม่แน่ว่าอาจมีการให้ปล่อยชั่วคราวเลยโดยไม่มีหลักประกันใดๆ แม้ว่าข้อหาความผิดนั้นจะมีอัตราโทษจำคุกสูงเท่าไรก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วองค์กรในกระบวนการยุติธรรมไม่แยกแยะความเป็นเหตุหลักและเหตุรอง จะพิจารณาเพียงเหตุแห่งความร้ายแรงแห่งความผิดซึ่งเป็นเหตุรองในลักษณะเดียวกันกับเหตุตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 (2) ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถเกิดขึ้นได้ตามรัฐธรรมนูญ และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งตามรัฐธรรมนูญ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีบทบัญญัติไว้แล้วตามหลักมาตรฐานสากล เช่นเดียวกับระบบกฎหมาย Common Law และ Civil Law ในเรื่องการปล่อยชั่วคราวโดยอาศัยเหตุอันควรสงสัยตามสมควรว่าหากผู้กระทำผิดมาปรากฏต่อรัฐแล้วและมีเหตุอันเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือจะไปก่ออันตรายประการอื่นแล้วรัฐก็มีความจำเป็นต้องเอาตัวไว้ในอำนาจรัฐ แต่หากไม่มีเหตุที่จะควบคุมตัวดังกล่าวแล้วรัฐจะต้องให้ปล่อยชั่วคราวเสมอ เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา ดังได้อธิบายและวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศไทยแล้วในบทที่ 3

ดังนั้น กรณีผู้ถูกกล่าวหาเข้ามาขอตัวต่อพนักงานสอบสวนในคดีอัตราโทษที่ศึกษานี้ ในชั้นพนักงานสอบสวนและในชั้นพนักงานอัยการจะ ไม่มีการควบคุมตัวแต่อย่างใดโดยถือว่าผู้ต้องหา² หรือจำเลยมิได้ถูกจับกุม เว้นแต่เป็นกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษ เช่น กรณีตามมาตรา 134 วรรคท้ายหรือกรณีที่มีการจับตามหมายจับ หรือมีข้อหาอัตราโทษสูงกว่านี้ แต่เมื่อพนักงานอัยการนำผู้ต้องหาส่งฟ้องต่อศาลแล้ว ในชั้นพิจารณาคดีของศาล ผู้ถูกกล่าวหาอาจได้รับการปฏิบัติไม่เท่าเทียมกัน แม้ในศาลเดียวกันเองก็ตามผู้พิพากษาแต่ละคนต่างใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราวแตกต่างกันบางคนก็เรียกให้มีการประกัน หรือหลักประกันก่อนปล่อยตัวไป บางคนก็ปล่อยตัวไปเลยโดยไม่เรียกให้จัดให้มีการประกันชั้นศาลแต่อย่างใด ซึ่งส่งผลให้มาตรฐานในการปล่อยชั่วคราวในระหว่างคดีกรณีผู้กระทำผิดมิได้ถูกจับกุมในคดีเล็กๆ น้อยๆ ไม่มีความเสมอภาคกัน นั่นเป็นเพราะองค์กรต่างๆ พิจารณาเพียงเหตุแห่งความร้ายแรงแห่งความผิดซึ่งเป็นเหตุรองในลักษณะเดียวกันกับเหตุที่จะออกหมายจับ หรือเหตุที่จะออกหมายขังนั่นเอง

¹ คณิต ฅ นกร. (2553). *การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐกับการปล่อยชั่วคราว*. หน้า 60.

² อุดมศักดิ์ สงเคราะห์. เล่มเดิม. หน้า 86.

ผู้เขียนจะได้ศึกษาวิเคราะห์ ระเบียบ ข้อบังคับ คำแนะนำ คำสั่ง และวิธีปฏิบัติในการปล่อยชั่วคราวขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมไทยตั้งแต่ชั้นเริ่มต้นสอบสวนจนถึงชั้นพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นก่อนมีคำพิพากษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ผู้ถูกกล่าวหาในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปี และเป็นกรณีที่ถูกกล่าวหาว่าได้ถูกจับกุมตามลำดับดังนี้

4.1.1 การปล่อยชั่วคราวในชั้นพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง³

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคแรก ได้กำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองมีอำนาจทำการสอบสวนสำหรับความผิดอาญาที่เกิดขึ้นในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งรวมถึงกำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบด้วย เพื่อให้มีการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญาอีกทางหนึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายปกครอง แต่ในทางปฏิบัติแล้วกรณีที่มีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกรวมอยู่ด้วย พนักงานฝ่ายปกครองในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานครมักจะทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนตามมาตรา 18 น้อยมาก อาจจะเป็นเพราะหน้าที่ราชการในทางปกครอง หรืออาจจะยังขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญในการสอบสวนและสรุปสำนวนคดี รวมทั้งอาคารสถานที่ที่จะทำการสอบสวนและควบคุมผู้ถูกกล่าวหา แม้หากมีการจับกุมผู้ถูกกล่าวหาแล้วพนักงานฝ่ายปกครองส่วนมากจะทำการสอบสวนเอง แต่จะใช้วิธีนำตัวผู้ถูกกล่าวหาส่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามกฎหมายต่อไป หรือหากมีกรณีที่มีผู้เสียหายมาแจ้งความร้องทุกข์แล้วพนักงานฝ่ายปกครองก็จะแนะนำให้ไปพบพนักงานสอบสวนเพื่อแจ้งความร้องทุกข์ดำเนินคดีเสียส่วนมาก ดังนั้น ในอดีตที่ผ่านมาจึงไม่ค่อยปรากฏว่ามีคดีที่พนักงานฝ่ายปกครองทำการสอบสวนและเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบสรุปสำนวนเพื่อส่งให้พนักงานอัยการพิจารณา หรือหากมีปรากฏอยู่บ้างก็เป็นเพียงพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจเท่านั้น โดยพนักงานฝ่ายปกครองมิได้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบทำความเข้าใจสรุปสำนวนคดีอาญาแต่อย่างใด การปล่อยชั่วคราวในชั้นพนักงานฝ่ายปกครองในอดีตจึงไม่ค่อยมีปัญหามากนัก เพราะคดีอาญาส่วนใหญ่จะตกเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจเสียมากกว่า

แต่ปัจจุบันนี้ได้มีการออกกฎกระทรวงกำหนดการสอบสวนความผิดอาญาบางประเภทในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร โดยพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง พ.ศ. 2554 ซึ่งได้กำหนดความผิดตามพระราชบัญญัติ 19 ฉบับ⁴ ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองทำการสอบสวนได้

³ สำนักงานสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2555). *คู่มือการสอบสวนความผิดอาญาบางประเภท โดยพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง เล่ม 1*. หน้า 430.

⁴ คูภาพผนวก ง. หน้า 97.

และให้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 โดยกฎกระทรวงฉบับนี้เป็นบทบังคับพนักงานฝ่ายปกครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคแรก ให้ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานครอย่างชัดเจน ดังกล่าวในข้อ 8 ได้กำหนดให้นำหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวของสำนักงานอัยการสูงสุดและของสำนักงานตำรวจแห่งชาติมาใช้บังคับโดยอนุโลม และความผิดตามพระราชบัญญัติทั้ง 19 ฉบับนั้น มีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีรวมอยู่ด้วย ดังนั้น โดยผลของกฎกระทรวงฉบับดังกล่าว ปัจจุบันนี้ในทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง หากเป็นกรณีจับกุมผู้ถูกกล่าวหาแล้วพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองก็จะนำกฎกระทรวงข้อ 8 มาใช้บังคับในการพิจารณาการปล่อยชั่วคราว แต่หากเป็นความผิดที่ผู้ถูกกล่าวหาเข้าพบพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองโดยมิได้ถูกจับกุมแล้ว เมื่อพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองได้แจ้งสิทธิและแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบแล้ว ก็จะปล่อยผู้ถูกกล่าวหาไปโดยให้สาบานว่าจะมาพบตามกำหนดเพื่อให้มารายงานตัวเพื่อส่งสำนวนคดีอาญาพร้อมตัวผู้ถูกกล่าวหาให้พนักงานอัยการพิจารณาสั่งคดีต่อไปโดยไม่มีการควบคุมแต่อย่างใด

4.1.2 การปล่อยชั่วคราวในชั้นพนักงานสอบสวน

ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี⁵ ลักษณะ 7 ในการปล่อยชั่วคราวเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจ (ดูภาคผนวก) ได้กำหนดเรื่องการปล่อยชั่วคราวไว้ให้พนักงานสอบสวนถือเป็นแนวปฏิบัติ โดยสรุปได้ว่า หากเป็นกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกจับกุมเมื่อมีการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวแล้ว พนักงานสอบสวนย่อมมีอำนาจให้ทำสัญญาประกันตัวเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นเพื่อส่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว และการปล่อยชั่วคราวในชั้นพนักงานสอบสวน ก็มี 3 กรณีเช่นเดียวกับชั้นพนักงานอัยการและศาล คือ ปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกัน ปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน และปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันหรือหลักประกัน (ข้อ 176) สำหรับอัตราโทษที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวนั้น ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 3 ปีขึ้นไป จะจัดให้มีประกันหรือหลักประกันด้วยก็ได้ และในคดีอย่างอื่นจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลยก็ได้ หรือจะให้ประกันหรือไม่ก็ได้ ซึ่งหากจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย ก่อนที่จะปล่อยชั่วคราวเพียงแต่ให้พนักงานสอบสวนจัดให้ผู้ต้องหา หรือผู้ถูกกล่าวหาสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะมาตามหมายนัดหรือหมายเรียกเท่านั้น (ข้อ 180) ยังมีคำสั่งกรมตำรวจที่ 572/2538⁶ เรื่องการอำนวยความสะดวกธรรมเนียมในการสอบสวนคดีอาญา ข้อ 6 การปล่อยชั่วคราว

⁵ คู่มือกฎหมาย จ. หน้า 103.

⁶ คู่มือกฎหมาย ฉ. หน้า 108.

ต่อมาเมื่อประธานศาลฎีกาได้ออกข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา หรือ จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548 สำนักงานตำรวจแห่งชาติก็ได้แจ้งให้พนักงานสอบสวนถือเป็นแนวปฏิบัติในการปล่อยชั่วคราวตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาโดยอนุโลม⁷ ปัจจุบันในทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวนทั่วประเทศ หากเป็นกรณีที่ผู้ต้องหา หรือผู้ถูกกล่าวหาเข้าพบเพื่อรับทราบข้อกล่าวหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 แล้วโดยเฉพาะคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปี พนักงานสอบสวนเพียงแค่แจ้งข้อเท็จจริงพฤติการณ์แห่งคดีและแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหา หรือผู้ถูกกล่าวหาทราบ แล้วปล่อยตัวไปโดยไม่มีการควบคุมตัวแต่อย่างใด เพียงแต่ให้สาบาน หรือปฏิญาณตนว่าจะมาพบพนักงานสอบสวนตามกำหนดนัดเท่านั้น ซึ่งหากผู้ต้องหา หรือผู้ถูกกล่าวหาไม่มาตามกำหนดนัดก็อาจจะถูกดำเนินคดีเพิ่มเติมในกรณีขัดคำสั่งหรือขัดหมายเรียกเจ้าพนักงานอีกข้อหาหนึ่งได้ แต่ส่วนมากแล้วหากผู้ต้องหา หรือผู้ถูกกล่าวหาที่เข้าพบพนักงานสอบสวนเองแล้วจะไม่มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี เหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน และเหตุอันควรเชื่อว่าจะก่ออันตรายประการอื่น ในชั้นพนักงานสอบสวนจึงไม่มีการให้ประกันตัวก่อนปล่อยชั่วคราวแต่อย่างใด

4.1.3 การปล่อยชั่วคราวในชั้นพนักงานอัยการ

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในชั้นพนักงานอัยการถือเป็นนโยบายหนึ่งในการปฏิบัติงาน โดยมีระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการเป็นแนวทางในการพิจารณาคดีและการให้คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพราะเหตุว่าการดำเนินคดีอาญาย่อมกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลซึ่งระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการนั้นมีหลายฉบับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและได้มีวิวัฒนาการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้งเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและเพื่อให้มีมาตรฐานสากล มีความเป็นเสรีนิยม ซึ่งระเบียบฉบับที่มีความเป็นเสรีนิยมในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ให้พนักงานอัยการพิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ กล่าวคือ การที่จะเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐเพื่อดำเนินคดีกับเขานั้น นอกจากจะต้องปรากฏว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว ยังต้องมีความจำเป็นที่จะเอาตัวไว้ในอำนาจรัฐอีกด้วย นั่นคือหากไม่เอาตัวเขาไว้ในอำนาจรัฐแล้วเขาจะหลบหนี หรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น⁸ ซึ่งเป็นหลัก Primary นั่นเอง

⁷ คู่มือทนาย ข. หน้า 110.

⁸ คณิต ฒ นคร. (2540, กันยายน). คำบรรยายเรื่องนโยบายของสำนักงานอัยการสูงสุดด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน : รวมบทความกระบวนการยุติธรรมในมุมมองของคณิต ฒ นคร. หน้า 63.

และหลักอันมีเหตุจำเป็น (Primary) นี้ ได้ปรากฏอยู่ในระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2538 ส่วนที่ 5 เรื่องการปล่อยตัวชั่วคราว ข้อ 22 (หลักการในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล)⁹ ได้วางหลักปฏิบัติในเรื่องการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐจะกระทำได้อต่อเมื่อมีกรณีจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้นและจะต้องปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานด้วยหรือไม่ หากกรณีคดีมีมูลว่าการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นความผิดและเป็นที่น่าเชื่อว่าหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือกรณีคดีมีมูลว่าการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจจะก่ออันตรายประการอื่น รัฐจึงมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมตัวเพื่อดำเนินคดี แต่หากพนักงานอัยการพิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องควบคุมตัวดังกล่าวแล้ว ยังต้องชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยกับสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลซึ่งขัดแย้งกัน หากเห็นว่าสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจะถูกกระทบเกินความจำเป็นหรือเกินสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเห็นว่าไม่มีพฤติการณ์ที่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไม่มีเหตุอื่นที่จำเป็นและสมควรแล้ว พนักงานอัยการต้องปล่อยบุคคลหรืออนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวตามคำร้องเสมอ

ต่อมาสำนักงานอัยการสูงสุดได้มีระเบียบอีก คือ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบันได้วางหลัก Primary ไว้เช่นเดียวกัน ดังนี้

ข้อ 32 (หลักการในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล)

การกระทำของรัฐที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ จะกระทำได้อต่อเมื่อกรณีมีความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น เหตุนี้การคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามปกติจึงต้องพิจารณาว่าเป็นกรณีที่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไม่ด้วย ฉะนั้น หากกรณีคดีมีหลักฐานตามสมควรว่าการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นความผิดร้ายแรง หรือเป็นที่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือกรณีคดีมีหลักฐานตามสมควรว่า การกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นความผิดและมีเหตุอื่นที่จำเป็นและสมควรที่จะเป็นกรณีที่ต้องนำเหตุดังกล่าวมาพิจารณาว่าจำเป็นต้องคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อดำเนินคดีต่อไปหรือไม่ด้วยเช่นกัน

⁹ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2538 นี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมในสมัย คร.คณิต ณ นครดำรงตำแหน่งอัยการสูงสุด (พ.ศ.2537-2540) คู่มือทนาย ข.หน้า 112.

ในการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา พนักงานอัยการต้องพิจารณาถึงความจำเป็นในการที่จะเอาตัวบุคคลนั้นไว้ในอำนาจรัฐ ตามนัยดังกล่าวมาแล้วในวรรคหนึ่ง โดยพิจารณาซึ่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยกับสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลซึ่งขัดแย้งกัน หากเห็นว่าสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจะถูกกระทบเกินความจำเป็นหรือเกินสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเห็นว่าไม่มีพฤติการณ์ที่น่าเชื่อว่าผู้ต้องหาจะหลบหนี หรือจะไม่ยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือไม่มีเหตุอื่นที่จำเป็นและสมควรแล้ว พนักงานอัยการต้องปล่อยตัวบุคคลหรืออนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวตามคำร้องขอเสมอ

ข้อ 33 (การพิจารณาและตั้งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว)

ในการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา พนักงานอัยการต้องพิจารณาโดยไม่ชักช้าหัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้ตั้งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว โดยจะต้องบันทึกเหตุผลในการสั่งไว้ให้ชัดเจน ในกรณีสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว พนักงานอัยการต้องแจ้งผลการพิจารณาพร้อมด้วยเหตุผลให้ผู้ร้องขอปล่อยชั่วคราวทราบโดยเร็ว

ความผิดลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ หรือความผิดอื่นที่กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจควบคุมผู้ต้องหา พนักงานอัยการจะสั่งควบคุมผู้ต้องหาไม่ได้ ในกรณีเช่นนี้ ให้ผู้ต้องหาลงลายมือชื่อรับทราบวันและเวลานัดเพื่อมาพบพนักงานอัยการตามกำหนด หากไม่ลงลายมือชื่อให้บันทึกไว้เป็นหลักฐาน

ในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีขึ้นไป พนักงานอัยการพึงตระหนักว่ากฎหมายมิได้บัญญัติให้ต้องมีหลักประกันด้วยเสมอไป

ในการปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน ต้องทำสัญญาประกันตามแบบที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนด ในการกำหนดจำนวนเงินในสัญญาประกันหรือเรียกหลักประกันพนักงานอัยการจะกำหนดจำนวนเงินหรือเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้

หลักทรัพย์ตามมาตรา 114 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหมายความถึงหลักทรัพย์ทุกชนิด เช่น ที่ดิน อาคาร สิ่งปลูกสร้าง พันธบัตรสลากออมสิน ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้จ่ายและผู้จ่ายได้รับรองตลอดไป ตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้ออกตัว เช็คที่ธนาคารเป็นผู้สั่งจ่ายหรือรับรอง หนังสือรับรองของธนาคารหรือหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยที่รับรองว่าจะชำระเงินตามจำนวนที่ระบุในสัญญาประกันแทนผู้ประกันในกรณีผิดสัญญาประกัน เป็นต้น

การฝาก การจ่าย การถอนหรือคืนเงินสด ซึ่งเป็นหลักประกันให้เป็นที่ไปตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการนั้น ส่วนหนังสือสำคัญอย่างอื่น เอกสารสิทธิตามกฎหมาย ที่ดิน หรือเอกสารหลักทรัพย์อื่น ให้เก็บรักษาไว้ในตู้নিরภัย หากไม่มีตู้নিরภัยให้เก็บรักษาไว้ในสถานที่เห็นสมควร

หากพิจารณาระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ ทั้ง 2 ฉบับในเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแล้ว จะเห็นได้ว่าระเบียบฉบับ พ.ศ. 2538 มีความเป็นเสรีนิยมมากกว่าระเบียบฉบับ พ.ศ. 2547 แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 ในมาตรา 14 ได้กำหนดอำนาจของพนักงานอัยการให้มีหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญและตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถือได้ว่าเป็นบทบัญญัติกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม รักษาผลประโยชน์ของรัฐแล้ว ยังกำหนดให้พนักงานอัยการมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอีกด้วย และในอนาคตหวังว่าสำนักงานอัยการสูงสุดจะได้แก้ไขระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติฉบับนี้ เพื่อให้มีความเป็นเสรีนิยมสมบูรณ์เต็มที่นั่นเอง

ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเข้ามาขอตัวในชั้นของพนักงานอัยการในปัจจุบัน จึงไม่มีการให้ประกันตัวก่อนปล่อยชั่วคราวแต่อย่างใด เพียงแต่ให้ผู้ถูกกล่าวหาลงชื่อทราบนัดและสัญญาว่าจะมารายงานตัวตามกำหนดตามนัดเท่านั้น เพราะเหตุว่าในคดีเล็กน้อยเมื่อผู้ถูกกล่าวหามิได้ถูกจับกุมพนักงานอัยการจึงพิจารณาเพียงว่าเมื่อไม่มีเหตุที่จะออกหมายจับ หรือเหตุที่จะขัดตามมาตรา 66 (2) ซึ่งเป็นเหตุเดียวกันอันเป็นเหตุหลัก (Primary) แล้วจึงต้องปล่อยชั่วคราวผู้ถูกกล่าวหาในกรณีนี้ไป โดยไม่ต้องพิจารณาถึงเหตุแห่งความร้ายแรงแห่งความผิด (Secondary) เลย

4.1.4 การปล่อยชั่วคราวในชั้นศาล

4.1.4.1 ระเบียบข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ถึงแม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะได้บัญญัติหลักเกณฑ์ต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราวไว้แล้วก็ตามแต่เพื่อให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติในชั้นศาล ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของมติที่ประชุมใหญ่จึงได้มีการกำหนดระเบียบปฏิบัติและหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน¹⁰ ดังนี้

1) ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. 2548 ข้อ 2 วรรคแรกกำหนดว่า “เมื่อศาลได้รับคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวแล้วให้รับพิจารณาและมีคำสั่งโดยเร็ว โดยให้ถือเป็นหลักว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เว้นแต่มีเหตุจำเป็นต้องควบคุมหรือขังผู้ต้องหานั้นไว้ ก็ให้ระบุเหตุผลไว้โดยครบถ้วนและชัดเจน และพิจารณาสั่งในแนวเดียวกัน...”

¹⁰ ดู ภาคผนวก ฉ. หน้า 119.

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. 2548 ข้อ 2 นี้ได้กำหนดให้ศาลที่ได้รับคำร้องให้ปล่อยชั่วคราวไว้พิจารณาและมีคำสั่งโดยเร็วโดยให้ถือเป็นหลักว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ยกเว้นแต่มีเหตุจำเป็นตามกฎหมายที่มีความจำเป็นจะต้องควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นไว้ก็ให้ระบุเหตุผลไว้โดยครบถ้วนและชัดเจนและพิจารณาสั่งในแนวเดียวกัน แต่ทางปฏิบัติในศาลแขวงแล้วผู้พิพากษาส่วนใหญ่จะใช้ดุลพินิจไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งทำให้สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีเล็กๆ น้อยๆ ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองตามกำหนดที่ควร และระเบียบฯ ฉบับนี้ ได้กำหนดให้ความคุ้มครองสิทธิจำเลยในการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในชั้นศาล ซึ่งออกใช้บังคับให้สอดคล้องกับข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาพ.ศ. 2548 ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการเรียกประกัน หรือหลักประกันขึ้นใหม่ประกอบด้วยเพิ่มเติมหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา ให้สามารถดำเนินการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์นอกจากโทรสารได้ด้วย เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการพิจารณาคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในชั้นอุทธรณ์และฎีกา

2) ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548¹¹ ข้อ 5.3 “ในคดีมีโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินห้าปีให้ศาลใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้โดยไม่ต้องมีประกัน...”

ข้อบังคับฉบับนี้ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่า ให้ศาลใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกันในคดีที่มีโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินห้าปี ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ของระเบียบและข้อบังคับนี้ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนให้ศาล หรือผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจในการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีที่มีโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาในศาลแขวงนั่นเอง ซึ่งหากเป็นกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเข้ามาขอตัวเอง มิได้ถูกจับกุมแต่อย่างใด ควรอย่างยิ่งที่ศาลจะต้องนำเหตุตามมาตรา 66 (2) มาใช้ประกอบดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราว แต่น่าเสียดายที่ศาลบางคนใช้ดุลพินิจไปในทางพิจารณาเหตุแห่งความร้ายแรงความผิดแล้วจัดให้มีประกันก่อนปล่อยชั่วคราวเพียงเพื่อให้เป็นการประกันว่ามีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการพิสูจน์ความผิด หรือความบริสุทธิ์ของเขาเท่านั้น ทั้งๆ ที่ความจริงแล้วศาลยังมิได้พิพากษาเลยว่าคุณถูกกล่าวหามีความผิดหรือไม่อย่างไร หรือหากพิจารณาพิพากษาแล้วว่าคุณมีความผิดจริง แต่อาจมีเหตุที่เป็นคุณแก่ผู้ถูกกล่าวหาได้ เช่น กรณีกระทำผิดด้วยความจำเป็น การป้องกัน หรือมีเหตุผลโทษ ยกเว้นโทษให้ได้

¹¹ ดู ภาคผนวก ฉ. หน้า 126.

4.1.4.2 บัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย

คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราว ผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2547¹² มีสาระสำคัญเกี่ยวกับคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปีซึ่งสรุปได้ ดังนี้

“คดีระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี วงเงินประกันไม่เกิน 100,000 บาท ฯลฯ

สำหรับคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี การใช้ดุลพินิจกำหนดวงเงินประกันสมควรกำหนดโดยคำนวณจากระวางโทษตามกฎหมายจำคุกขั้นสูงไม่เกินปีละ 20,000 บาท ...”

และมีหมายเหตุไว้ว่า “ในการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวควรถือเป็นหลักว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็น...”

ตามบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ออกตามคำแนะนำของประธานศาลฎีกาซึ่งผู้เขียนได้นำมากล่าวถึงเฉพาะคดีจำคุกไม่เกินห้าปีนี้ก็ยังมีหลักเกณฑ์วางไว้ให้ศาลใช้ดุลพินิจในการเรียกวงเงินประกัน และหากคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีจะต้องมีกรณีให้ประกันตัวก็ยังกำหนดวงเงินให้เรียกประกันไม่เกิน 20,000 บาท (ซึ่งขัดกับ บัญชีมาตรฐานกลางหลักประกันในคดีอาญาในข้อหายกยอก วงเงินประกัน 40,000 บาท) และยังมีหมายเหตุไว้อีกว่าในการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวควรถือเป็นหลักว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็น แต่ในความเป็นจริงแล้วผู้พิพากษาส่วนใหญ่จะใช้ดุลพินิจที่เป็นอัตตะวิสัย มิได้คำนึงถึงความเป็นภาวะวิสัยอย่างเคร่งครัด และไม่ปฏิบัติตามทั้งระเบียบราชการศาลยุติธรรม ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และตามบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยแต่อย่างใด ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าทั้ง 3 กรณีควรแก้ไขให้สอดคล้องกันและให้ใช้บังคับเฉพาะคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป หรือเป็นกรณีที่มีการจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยเท่านั้น

และเนื่องจากสภาพความเป็นจริงในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรมทั่วประเทศจะมีระบบเหมือนกันในการพิจารณาคดีต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นคดีในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวงหรือไม่ก็ตาม เมื่อผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยถูกฟ้องต่อศาลแล้วไม่ว่ากรณีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ หรือกรณีที่เอกชนฟ้องคดีเอง หากศาลประทับฟ้องแล้วศาลก็จะทำการนัดพร้อม หรือนัดสอบถามคู่ความทั้งสองฝ่าย และให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยได้พบกับทนายความที่ศาลตั้งให้เพื่อสอบถามประเด็นต่างๆ ในคดี หากจำเลยให้การปฏิเสธต่อผู้คดีแล้วศาลก็จะกำหนดวันนัดสืบพยานหลักฐานซึ่งจะเป็นกรณีนัดพิจารณาต่อเนื่องกัน ซึ่งส่วนใหญ่

¹² ดูเอกสารภาคผนวก ฎ. หน้า 133.

จะกำหนดวันที่คู่ความมีความเห็นตกลงกัน (นัดพร้อม) อาจจะเป็นเวลาอย่างน้อย 15 วันทำการขึ้นไปเนื่องจากปริมาณคดีแต่ละศาลที่มีการนัดไว้ก่อนแล้วมีจำนวนมาก ดังนั้นหากจำเลยถูกควบคุมตัว หรือไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวในระหว่างที่รอวันนัดสืบพยานนี้ก็จะถูกนำตัวไปควบคุมไว้ในอำนาจรัฐ ซึ่งก็ได้แก่เรือนจำทั่วประเทศนั่นเอง และในระหว่างรอการพิจารณานี้ ผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยกรณีนี้ก็จะมิสภาพไม่แตกต่างไปจากจำเลยที่ถูกศาลพิพากษาให้จำคุกแล้ว ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพสิ้นสุดลงถูกจำกัดทันทีโดยยังมีได้พิสูจน์ในชั้นศาลว่าได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ และปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาอีกประการหนึ่งก็คือ เนื่องจากศาลต้องมีการโยกย้ายเป็นประจำทุกปี ศาลแต่ละคนก็ใช้ดุลพินิจตามที่กฎหมายให้ไว้ในเรื่องนี้แตกต่างกันไป แม้ในศาลเดียวกันก็ตามบางคนก็ให้ปล่อยตัวโดยไม่มีเงื่อนไข บางคนก็สั่งเรียกให้มีประกันทุกข้อหาทุกคดีไม่ว่าจะเป็นกรณีผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยถูกจับกุม หรือเข้ามาขอตัวต่อสู้อคดีก็ตาม ทำให้ไม่มีมาตรฐานในการปล่อยตัวชั่วคราว และผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยส่วนใหญ่จะถูกควบคุมตัวทันทีเนื่องจากหาหลักประกันไม่ทัน หรือไม่มีเงินพอที่จะซื้อหลักประกันอิสรภาพที่มีบริษัทประกันขายกันอย่างเปิดเผย ซึ่งธุรกิจที่หากินกับอิสรภาพ หรือสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ประเภทนี้ไม่ควรจะเกิดขึ้นในสังคม¹³ และแม้ศาลแต่ละคนจะมีอิสระในการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาคดีโดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจใดๆ ก็ตาม แต่การใช้ดุลพินิจนั้นควรจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ก่อนที่จะพิจารณาพิพากษาว่าผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริง และสมควรที่จะต้องถูกลงโทษต่อไป

ดังนั้น ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเข้าพบพนักงานสอบสวนเองเพื่อมอบตัวต่อสู้อคดีตามที่ถูกกล่าวหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคแรกนี้ เฉพาะกรณีคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลแขวง หรือศาลจังหวัดที่มีอำนาจพิจารณาคดีของศาลแขวง สิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยจะต้องได้รับการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกันทั่วประเทศโดยมีมาตรฐานเดียวกันคือให้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างการดำเนินคดีทุกกรณีโดยศาลควรใช้ดุลพินิจนำเหตุอันควรสงสัยที่จะออกหมายจับ หรือหมายขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 (2) มาประกอบดุลพินิจด้วย ซึ่งหากผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไม่มาตามกำหนดวันนัดพิจารณา ศาลก็มีอำนาจออกหมายจับได้อยู่แล้วเพื่อนำตัวมาดำเนินคดีภายในอายุความ ซึ่งสถิติที่ผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยกรณีนี้ที่ศึกษาวิจัยนี้หลบหนีในระหว่างการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวมีจำนวนน้อยมาก¹⁴ เนื่องจากเป็นคดีอาญามีอัตราโทษไม่สูงมาก ซึ่งหากเป็นคดีอาญาที่

¹³ ดู ฉัตรชัย ดังคณานุกุลชัย. เล่มเดิม. หน้า 113.

¹⁴ ดู สถิติการควบคุมตัวและปล่อยชั่วคราวของศาลแขวงสุพรรณบุรี ศาลแขวงอยุธยา และศาลแขวงราชบุรี (ข้อมูล ณ วันที่ 25 มีนาคม 2555). หน้า 88.

ยอมความได้ หรือคดีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว ก็อาจได้รับการไต่ถามเกี่ยวกับระบบศาลและอาจมีการประนีประนอมจนถึงชั้นถอนคดีไปจากศาล หรือหากเป็นกรณีความผิดอาญาต่อแผ่นดินอาจมีการบรรเทาผลร้ายและศาลอาจใช้กระบวนการควบคุมตัวนอกเรือนจำภายในระยะเวลาที่กำหนดก็ได้ ซึ่งรัฐไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยประเภทนี้ควบคุมไว้ในอำนาจรัฐแต่อย่างใดเลย ทั้งๆ ที่มีกฎหมายตั้งได้กล่าวมาเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่รัฐใช้ดุลพินิจให้ปล่อยตัวชั่วคราวได้โดยบัญญัติไว้สอดคล้องกัน ก็ตาม แต่ผู้ใช้อำนาจกลับหาได้ใช้ดุลพินิจให้ปล่อยตัวชั่วคราวโดยตั้งอยู่บนมาตรฐานเดียวกันไม่ ควรที่องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ควรจะต้องให้ความสำคัญกับผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยในประเภทนี้ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามกฎหมายอย่างเต็มที่

4.2 วิเคราะห์ผลกระทบจากการควบคุมตัวในระหว่างพิจารณาคดี

เมื่อผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยอยู่ในกรณีที่ศึกษาอยู่ในชั้นพิจารณาของศาลแล้ว หากมีการควบคุมตัวไว้ระหว่างพิจารณาคดีโดยไม่คำนึงถึงเหตุอันจำเป็นแล้ว ก็เป็นเพียงเพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการพิจารณาคดีเท่านั้น หรือเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติตามมาตรการบังคับโทษทางอาญาของรัฐเท่านั้นเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐจะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่เจ้าพนักงานและศาลเอง ทั้งๆ ที่รัฐธรรมนูญ หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ล้วนให้คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญา และหากมีการขังตามมา ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกนำไปขังไว้ในเรือนจำระหว่างรอพิจารณาคดี ก็จะสร้างปัญหาให้กรมราชทัณฑ์อีก หรืออาจสร้างความผูกใจให้กับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยให้มีอคติ และอาจนำมาซึ่งอาชญากรต่างๆ อีก ทั้งๆ ที่ไม่มีความจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในกรณีนี้เลย และเมื่อควบคุมตัวหรือขังในระหว่างพิจารณาคดีแล้วหากกรณีศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำคุกในคดีเล็กน้อยแล้ว สถิติส่วนมากศาลจะใช้ดุลพินิจในการรอการลงโทษ ทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้ถูกกล่าวหาจากการที่ถูกควบคุมตัวไว้ในระหว่างคดีโดยมีสถิติ ดังนี้

ก) สถิติการควบคุมตัวและการปล่อยชั่วคราว

กรณีนี้ผู้เขียนจะขอนำสถิติในการควบคุมตัว และการให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องประกันตัวกรณีผู้ถูกกล่าวหาหมอบตัวต่อสู้อคดีในศาลแขวงสุพรรณบุรี ศาลแขวงอยุธยา และศาลแขวงราชบุรี ซึ่งจะเห็นได้ว่าสถิติคดีอาญาทั้ง 3 ศาลนี้ เป็นกรณีที่เริ่มคดีตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมของรัฐซึ่งเริ่มต้นจากผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยเข้ามาขอรับตัวต่อพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคแรก โดยพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง

คดีมีสถิติการควบคุมตัวและการปล่อยชั่วคราวโดยแต่ละปีแตกต่างกันไป ซึ่งมีผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหามากที่สุด¹⁵

ข) สถิติการรอการลงโทษหลังมีคำพิพากษา

ในคดีที่กรณีผู้เขียนทำการศึกษาวิจัยนี้ ในทางปฏิบัติศาลจะใช้ดุลพินิจในการให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันน้อยมาก ส่วนมากจะเรียกให้ทำสัญญาประกัน โดยมีประกันและหรือมีประกันและหลักประกันให้ไว้ต่อศาล และหากหาเงินประกันหรือหลักทรัพย์ประกันไม่ได้ก็จะสั่งขังไว้ระหว่างพิจารณา และเมื่อมีคำพิพากษาในคดีแล้ว ผลท้ายที่สุดส่วนใหญ่จะพิพากษาลงโทษจำคุกและให้รอการลงโทษไว้ หรือหากพิพากษายกฟ้องปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยไป สิทธิเสรีภาพระหว่างตกเป็นผู้ต้องหาและถูกขังจะเยียวยาความสูญเสียทางจิตใจได้อย่างไร ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายให้การเยียวยาเป็นค่าตอบแทนกรณีนี้ เช่น พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544¹⁶ ซึ่งในส่วนการเยียวยาแก่จำเลยนั้นควรจะเป็นบทบัญญัติให้ความคุ้มครองและให้ค่าตอบแทนในคดีอาญาที่ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำผิดและถูกจับกุมเท่านั้น

หรือแม้คดีความผิดต่อส่วนตัว หากปรากฏในชั้นพิจารณามีการไต่ถามและถอนคดีไปจากศาลเสียแล้ว การเยียวยาจิตใจแก่เขาในคดีเช่นนี้จะเป็นอย่างไร ถึงแม้จะมีพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้ต้องหาและผู้เสียหายกำหนดการบรรเทาผลกระทบเป็นตัวเงินให้ก็ตาม แต่แท้ที่จริงแล้วการเยียวยาเช่นนี้เป็นการแก้ไขที่ถูกจุดแล้วหรือไม่ และในด้านผลกระทบทางจิตใจที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่ถูกควบคุมตัวได้รับระหว่างพิจารณาที่มีอาจเยียวยาได้ จะถือเป็นคำตอบตามแนวคิดหลักกฎหมายที่ว่าคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคทางกฎหมายได้หรือไม่ ในเมื่อความผิดที่ถูกกล่าวหาเป็นเพียงคดีเล็กน้อยและสุดท้ายก็พิพากษารอการลงโทษเท่านั้น การพิจารณาของศาลในคดีที่มีอัตราโทษดังที่ได้กล่าวมา เมื่อผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่ต้องถูกควบคุมอิสรภาพแล้ว ต่อมาหากการพิจารณาของศาลปรากฏว่ามีเหตุบรรเทาโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 78 ไม่ว่าจะกรณีจำเลยให้การรับสารภาพ การบรรเทาผลร้ายมีคุณความดีมาก่อน หรือกระทำผิดด้วยความโง่เขลาเบาปัญญา เป็นต้น เหล่านี้ย่อมเป็นเหตุที่ศาลจะลดโทษให้กึ่งหนึ่ง และเมื่อเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีศาลจะต้องพิจารณาตามมาตรา 56 ต่อเนื่องในลำดับต่อมา กล่าวคือ เป็นเหตุให้ศาลพิพากษาว่ามีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้เสมอ และเมื่อคำตอบล่วงหน้าเป็นเช่นนี้แล้ว เหตุใดศาล

¹⁵ ดู สถิติศาลแขวงสุพรรณบุรี ศาลแขวงอุษายา และศาลแขวงราชบุรี. แหล่งเดิม. หน้า 88.

¹⁶ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 20 (ซึ่งตราขึ้นรองรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245-246).

ส่วนมากจึงใช้ดุลพินิจให้ความสำคัญกับการทำสัญญาประกันตัวโดยมีประกันและหรือมีหลักประกันเสมอมา ส่งผลให้หากกรณีไม่มีหลักประกันแล้วผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขังไว้ในระหว่างพิจารณาคดีโดยไม่จำเป็น

การรอกการลงโทษนี้ ผู้เขียนจะขอนำสถิติในการควบคุมตัว และการให้ปล่อยชั่วคราว โดยไม่ต้องประกันตัวกรณีผู้ถูกกล่าวหาขอตัวต่อผู้คดีในศาลแขวงสุพรรณบุรี ศาลแขวงอยุธยา และศาลแขวงราชบุรี¹⁷ และจะเห็นได้ว่าสถิติคดีทั้ง 3 ศาลที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีจะมีสถิติการรอกการลงโทษหลังศาลมีคำพิพากษาแต่ละปีใกล้เคียงกันมาก โดยปริมาณคดีที่ศาลรอกการลงโทษผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยจะมีสถิติที่มีจำนวนมากกว่าสถิติคดีที่ศาลตัดสินลงโทษดังที่ได้นำมาศึกษา นี้ หากจัดทำสถิติคดีทุกศาลชั้นต้นทั่วประเทศก็จะมีสถิติที่ศาลรอกการลงโทษมากกว่านี้ ซึ่งหากคำตอบเป็นเช่นนี้แล้วเท่ากับว่าในชั้นศาลยังให้ความสำคัญกับการจัดให้มีสัญญาประกันในระหว่างการพิจารณาคดีที่ผู้กระทำความผิดเข้ามาขอตัวต่อเจ้าหน้าที่รัฐ และมีเหตุจำเป็นหรือไม่ที่จะต้องคุมขังระหว่างคดี โดยเมื่อมีคำพิพากษาแล้วผลสุดท้ายศาลอาจจะมีการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ ซึ่งยังเป็นปัญหาของแต่ละองค์กรในกระบวนการยุติธรรมของไทย

4.3 วิเคราะห์ผลกระทบต่อระบบการบังคับคดีกับนายประกัน

จากการศึกษาพบว่า การบังคับคดีตามสัญญาการให้ประกันตัวกรณีปล่อยชั่วคราวในกลุ่มงานของคดีศาลแขวงทั่วราชอาณาจักรทั้งหมด 9 ภาค มีสถิติการให้ประกันตัวในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปียังมีรายละเอียดสถิติในปี พ.ศ. 2552 - 2554¹⁸ กรณีการบังคับคดีนายประกันที่ประกันตัวผู้ต้องหาในคดีศาลแขวงทั่วราชอาณาจักรจะมีสถิติคดีฟ้องนายประกันในคดีเล็กน้อยมิได้ลดลงแต่อย่างใด และมีแนวโน้มจะมีจำนวนมากขึ้นทุกปี ส่งผลกระทบต่อการบังคับคดีฟ้องร้องนายประกันมีจำนวนมากขึ้นในชั้นศาล ซึ่งเกิดขึ้นจากการใช้ดุลพินิจในการเรียกให้จัดมีการประกันตัวในชั้นพิจารณาคดีเล็กๆ น้อยๆ โดยไม่มีการแยกกรณีคดีเข้ามาขอตัว หรือเป็นกรณีจับกุม ซึ่งเป็นเหตุที่ต้องควบคุมตัว อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ศาลใช้ดุลพินิจโดยมีมาตรฐานแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องที่ที่ศาลในภาค 1-9 วาง “ขี้ต้อก” ไว้ไม่เหมือนกัน ศาลในท้องที่บางภาคก็ไม่จัดให้มีการประกันตัวในคดีที่ผู้ต้องหา หรือจำเลยเข้ามาขอตัวโดยไม่คำนึงว่าผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยจะมีประวัติการกระทำผิดมาก่อนหรือไม่ ซึ่งศาลที่ใช้ดุลพินิจกรณีนี้ถือว่าเมื่อผู้ถูกกล่าวหา หรือ

¹⁷ ดู สถิติการรอกการลงโทษของศาลแขวงสุพรรณบุรี ศาลแขวงอยุธยา และศาลแขวงราชบุรี (ข้อมูล ณ วันที่ 25 มีนาคม 2555). หน้า 91.

¹⁸ ดู โปรแกรมระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศสถิติคดี ฝ่ายระบบข้อมูลและสถิติ สำนักแผนงาน และงบประมาณ สำนักศาลยุติธรรม. (สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2555) หน้า 94.

จำเลยเข้าหา หรือเข้าพบพนักงานสอบสวนเองโดยมิได้ถูกจับกุม ตามมาตรา 134 วรรคแรกของผู้เขียน ได้ทำการศึกษา¹⁹ ไม่มีเหตุจำเป็นที่จะต้องควบคุมตัวไว้ในอำนาจรัฐแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตามศาล ในท้องที่บางภาคก็ยังคงมีการใช้ดุลพินิจเรียกให้มีการประกันตัวในคดีเล็กน้อยเหล่านี้อยู่

4.4 วิเคราะห์ผลกระทบต่อสิทธิของผู้ถูกกล่าวหากรณีไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปี

โดยปกติการดำเนินคดีอาญานั้นอาจมีการจำกัดอิสรภาพของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไว้ เมื่อกรณีมีเหตุจำเป็นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 (2) ดังได้อธิบายใน บทที่ 2 หัวข้อ 2.4 แต่กรณีที่ผู้ศึกษาวิจัยนี้ถือเป็นคดีเล็กน้อยที่ไม่ควรให้ความสำคัญแก่การให้มี สัญญาประกันตัว ซึ่งหากผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจปล่อยชั่วคราวโดยมิประกัน หลักประกัน และ มิประกันและหลักประกันด้วยนั้น จะมีผลกระทบต่อผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่ไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราว โดยไม่มีประกันในระหว่างพิจารณาคดี ดังนี้¹⁹

ประการแรกส่งผลกระทบต่อการดำเนินคดีของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย เพราะการ ไม่ให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันย่อมส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของเขา ซึ่งหากผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่ ไม่มีการประกันหรือหลักทรัพย์มาประกันตัวย่อมถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดีทันที และเป็นการ ตัดโอกาสในการแสวงหาพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของตน ขาดโอกาสปรึกษาทนายความตามสมควร ซึ่งความเป็นจริงต้องยอมรับว่าการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ถูกคุมขังแล้วย่อมเป็นการยุ่งยากที่จะได้รับติดต่อกับญาติหรือทนายความ หรือแม้กระทั่งผู้ไว้วางใจ ได้โดยง่าย ทั้งนี้ ด้วยระเบียบข้อปฏิบัติของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องซึ่งปฏิเสธไม่ได้เลยว่ามีขั้นตอน ซับซ้อนยุ่งยาก ซึ่งคดีก็มีได้มีอัตราโทษที่สูงมากและหากผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันคดีอาจได้รับการประนีประนอม หรือบรรเทาผลร้ายและในที่สุดคดีอาจยุติ ได้โดยง่าย

ประการที่สองส่งผลกระทบต่อสถานภาพทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมของผู้ถูก กล่าวหาหรือจำเลย ซึ่งในกรณีคดีเล็กน้อยนี้หากผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยถูกคุมขังแล้วก็จะเป็นการ ตราบาปอย่างหนึ่ง แม้ในที่สุดเมื่อศาลพิพากษาให้เป็นผู้บริสุทธิ์ แต่ในทางสังคมอาจถูกรังเกียจได้ รวมถึงครอบครัวของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยอาจได้รับผลกระทบจากสังคมก่อนที่ศาลได้มี คำพิพากษาด้วย หรือผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยอาจมีธุรกิจเป็นที่ยอมรับของสังคมแต่เมื่อถูกดำเนินคดี และถูกคุมขังแล้ว อาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อถือในสังคมต่อไปก็ได้ เช่น กรณีผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย

¹⁹ โชติมา กาเมือง. (2551). การได้รับอิสรภาพระหว่างการดำเนินคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องหา หรือจำเลยที่ยากจน. หน้า 29.

ถูกดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ซึ่งอาจเป็นการกระทำผิดครั้งแรก หรือมีจำนวนเงินที่สั่งจ่ายไม่สูงมากนัก เป็นต้น

ประการที่สามส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมเนื่องจากคดีเล็กน้อยและผู้ถูกกล่าวหาเข้ามาขอตัวเพื่อต่อสู้ข้อกล่าวหา นั่น เมื่อถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีรัฐย่อมมีหน้าที่เป็นผู้ดูแล ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณแผ่นดินที่ได้มาจากการจัดเก็บภาษีของประชาชน และสถานที่คุมขังซึ่งส่วนมากจะเป็นเรือนจำจังหวัดต่างๆ อาจมีผลต่อสภาพจิตใจ สภาพร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยทั้งสิ้น หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เรือนจำควรมีไว้คุมขังผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่มีอัตราโทษร้ายแรงและเป็นภัยต่อสังคมตามความเป็นจริงเท่านั้น

กล่าวโดยสรุปในบทวิเคราะห์นี้ แม้กฎหมายของไทยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับกรณีของรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐแล้วก็ตาม แต่เนื่องด้วยเจ้าหน้าที่องค์กรในกระบวนการยุติธรรมบางองค์กรยังไม่แยกแยะว่ามีเหตุอันสมควรที่จะควบคุมตัว หรือเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดน่าจะกระทำผิดและมีเหตุอันจำเป็นจะต้องควบคุมตัวไว้เพื่อการป้องกันการมีตัวหรือการบังคับโทษแล้ว การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในกรณีนี้ผู้เขียนทำการศึกษาวิจัยนี้ย่อมถูกกระทบเกินความจำเป็น โดยมิได้คำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามหลักมาตรฐานสากล โดยได้ศึกษามาแล้วในบทที่ 2 และได้ศึกษาเปรียบเทียบระบบกฎหมาย Common Law และ Civil Law กับประเทศไทยแล้วในบทที่ 3

ดังนั้น ปัญหาที่สิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในระหว่างคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีกรณีที่ได้ศึกษานี้ จึงเกิดจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติในองค์กรกระบวนการยุติธรรมที่ยังไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงเจตนารมณ์แห่งบทกฎหมายต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว